

Działania takie zostały już podjęte przez Ogród Botaniczny w Warszawie-Powsinie. Owocki są przechowywane w banku genów. Oba stanowiska są systematycznie kontrolowane w ramach ogólnopolskiego monitoringu przyrodniczego.

Zbigniew Mirek i Joanna Perzanowska

Summary

Serratula lycopifolia occurs in Poland in only two sites in the Nida Basin near Busko: the Skorocice reserve and the environs

of the village of Górki. It grows in patches of the association *Thalictro-Salvietum* on NW and NE facing slopes, inclined 10–20°, in relatively deep rendzina soils derived from gypsum. The populations are very small (200 to 400 individuals in total) and fluctuate from year to year. They usually comprise from a dozen to several dozen flowering individuals. Natural succession processes occurring within the vegetation patches are the main threats to this light-loving species. Active conservation of the plant is needed. It should focus on the removal of invading shrubs and trees and periodical mowing or burning of grassland. Protection *ex situ* and creation of substitute sites are recommended as well.

NT

Centaurea kotschyana

Heuff. ex W. D. J. Koch

Chaber Kotschyego

Rodzina: *Asteraceae* (*Compositae*) – astrowate (złożone)

Status

W Polsce gatunek bliski zagrożenia.

Rozmieszczenie geograficzne

Chaber Kotschyego jest gatunkiem górskim o typie zasięgowym karpacko-bałkańskim (Zajac, Zajac 2009). Występuje w rozproszeniu w całych Karpatach, za wyjątkiem Karpat Zachodnich i gór Apuseni. Północno-zachodnia granica zasięgu gatunku przebiega przez Bieszczady Zachodnie (Jasiewicz 1965; Dostal 1976). Na Półwyspie Bałkańskim występuje, m.in. w Starej Płaninie, w masywach Witosza, Piryn i Riła.

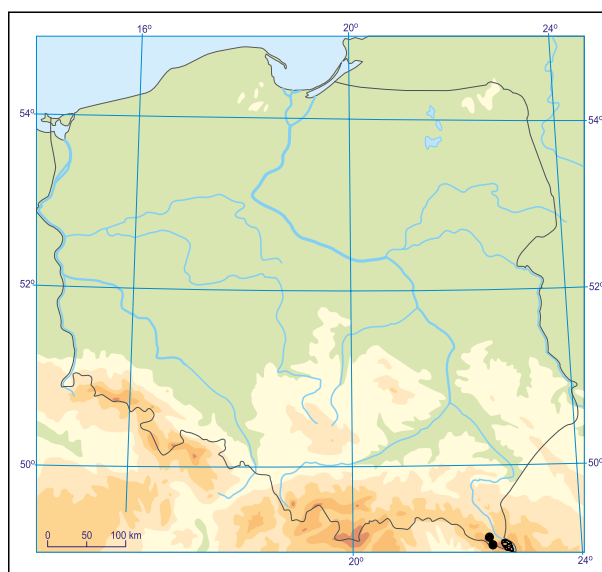
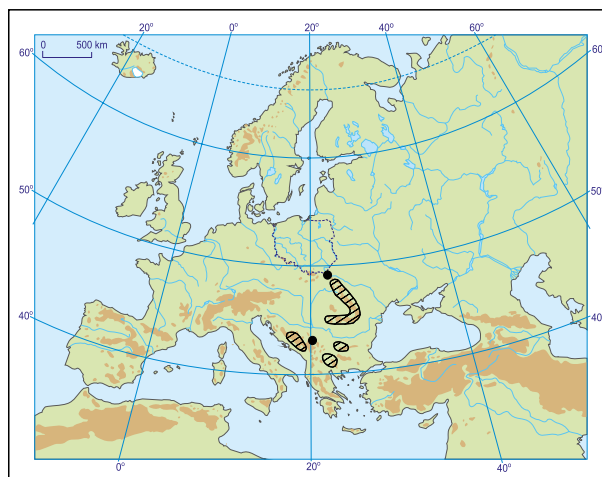
Występowanie w Polsce

Na obszarze Polski chaber Kotschyego rośnie wyłącznie w Bieszczadach Zachodnich (Jasiewicz 1965; Michalik, Zemanek 2001; Zemanek 2008). Znany jest tu z 27 stanowisk, z których większość znajduje się na połoninach w grupie Tarnicy – Halicza, na wysokości 1150–1300 m n.p.m. Niżej położone stanowiska, np. w dolinie Terebowca oraz wzdłuż szlaku z Wołosatego na Rozsypaniec schodzą do około 750–950 m. Dwa stanowiska odnotowano w paśmie granicznym: na Beskidzie Wołosackim oraz na Kańczowej, na wysokości około 1050–1100 m. Najdalej na zachód wysunięte stanowisko leży na Połoninie Wetlińskiej, poniżej schroniska, na wysokości około 1150 m n.p.m. Nie istnieją obecnie 2 stanowiska: Rzczyca i Dwerniczek, cytowane przez Jasiewicza (1965) i uważane za przypuszczalnie antropogeniczne.

Siedliska i fitocenozy

Chaber Kotschyego rośnie przeważnie na glebach silnie szkieletowych o typie rankerów i regosoli lub na glebach

brunatnych wylugowanych. Uważany za gatunek lokalnie wyróżniający w Bieszczadach Zachodnich zbiorowiska ziołoroślowe ze związku *Adenostylon alliariae*, gdzie najczęściej spotykany jest w *Trollio altissimae-Knautietum dipsacifoliae*, rzadziej występuje w traworoślach połoninowych *Tanaceto-Calamagrostietum*

Fot. 233. *Centaurea kotschyana* na Krzemieniu w Bieszczadach (2009)

arundinaceae; w innych zbiorowiskach pojawia się sporadycznie (Zemanek 2008; Winnicki 1999).

Morfologia i biologia

Hemikryptofit. Łodyga 25–75(100) cm wysoka, wyprostowana, nierozgałęziona lub rzadko z 1–2 gałązkami, w nasadzie okryta włóknistymi resztkami obumarłych liści. Liście szorstkie, w zarysie odwrotnie jajowato podługowate, najczęściej niepodzielone. Koszyczki zwykle pojedyncze, do 2,5 cm średnicy, ich okrywa prawie kulista; łuski okrywy zielone, frędzle długie, jasnobrązowe lub srebrzystobiałe. Kwiaty czarnopurpurowe lub czarnofioletowe, brzeżne nijakie. Kwitnie od czerwca do sierpnia. Liczba chromosomów $2n=22$ (Pogan i in. 1980).

Charakterystyka populacji

Gatunek występuje zazwyczaj w rozproszeniu. Oszacowana całkowita liczebność populacji w regionie wynosi mniej więcej 2500 osobników.

Zagrożenie i wskazania ochronne

Liczebność populacji chabra Kotschyego na poszczególnych stanowiskach obecnie wydaje się stabilna, chociaż należy się liczyć z tendencją spadkową związaną z zarastaniem połonin przez jarzębinę i olszę zieloną. Sukcesja wtórna na polanach śródleśnych (carynkach) może również w przyszłości ograniczyć liczebność chabra. W Bieszczadzkim Parku Narodowym chaber Kotschyego został włączony do programu ochrony gatunków rzadkich. Z owoców zebranych na stanowiskach naturalnych uzyskano młode rośliny, które wysadzono na najbardziej zagrożonych stanowiskach w celu wsparcia istniejących populacji. Gatunek zaliczony został do grupy bliskich zagrożenia.

Józef Mitka i Bogdan Zemanek

Summary

Centaurea kotschyana belongs to the group of species with Eastern-Southern Carpathian-Balkan distribution. In Poland it occurs only in the Western Bieszczady (Eastern Carpathians) reaching there the north-western limit of its geographical range. It has been found at 27 locations. *C. kotschyana* grows primarily in mountain meadows above the upper forest limit (poloninas) and sporadically, in thickets and forest glades. Its total population can be estimated at less than 2500 individuals, the area of occupancy, at less than 30 km² and the extent of occurrence, at less than 100 km². According to the IUCN criteria the plant has the conservation status of near threatened. However, the process of natural succession, ongoing in the Bieszczady forest glades and poloninas, may cause a decrease in the population *C. kotschyana* in future.

